

NAPADI NA NOVINARKE U BOSNI I HERCEGOVINI U KONTEKSTU UGROŽAVANJA MEDIJSKIH SLOBODA

UVOD

Prema izveštaju institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, u BiH je zabeleženo povećanje broja novinara/ki ali to nije praćeno i poboljšanjem njihovog položaja¹. Ekonomska stagnacija, političke podele i pritisci, nefunkcionalnost institucija, netransparentnost medijskog vlasništva, pritisci na javne servise i finansijska nesigurnost velikog broja privatnih medija stvara nepovoljan okvir za slobodu izražavanja i profesionalni rad medijskih uposlenika/ca. To dovodi i do pada poverenja građana/ki u medije koji bi trebalo da budu jedan od stubova demokratskog društva. Trend porasta broja on-line medija, promene i izazovi sa kojima su suočeni tzv. tradicionalni mediji takođe doprinose stvaranju nesigurnog okruženja za novinarsku profesiju, kako u smislu kvaliteta usled velike konkurencije tako i u kontekstu medijskih sloboda. Nove tehnologije i oblici komunikacije (npr. društvene mreže i sl.) izlažu novinare i posebno novinarke novim oblicima pritisaka i napada koji zahtevaju efikasnije metode rešavanja.

Loš položaj novinara/ki se često dovodi i u vezu sa pojmom feminizacije određene profesije. Naime, veći broj žena koje ulaze u određenu profesiju je praćeno sa negativnim pojavama kao što su nesigurnost radnog mesta, opadanja “ugleda” određene profesije, smanjivanjem plata i drugih beneficija a što govori i o postojanju mizogenog društvenog okruženja u kojem je rodna ravnopravnost izuzetak a ne pravilo. S druge strane, žene se nalaze na samo 30% rukovodećih pozicija u bosanskohercegovačkim medijima². Ovo ne znači da su novinarke stoga nužno izloženije napadima i drugim oblicima pritisaka i ugrožavanja sloboda. No, svakako su manje osnažene da takve slučajeve prijavljuju pa su i evidencije nepotpune.

Ako imamo u vidu i pritiske i pretnje kojima su bile izložene žene na rukovodećim pozicijama u medijima, npr. na lokalnim radio stanicama, rodna dimenzija napada nije direktno povezana sa pozicijom unutar medija. Pri tome treba naglasiti da se žene nalaze

¹ Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, *Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka, 2017, str. 27

² <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/zene-na-samo-30-posto-rukovodecih-pozicija-u-bh-medijima>

na 60% uredničkih pozicija na radijskim stanicama u BiH³, a u analiziranom periodu (2013-2017) su bile izložene brojnim političkim pritiscima i napadima⁴.

Iz tih i drugih razloga, teško je uraditi potpunije i dublje analize prema polu/rodu. Po nekim stajalištima se na taj način paradoksalno reprodukuju patrijarhalne binarne norme, vrednosti i za-datosti. No, što je društvo konzervativnije, polne razlike i iskustva će biti izraženije, a što se na novinarsku profesoriiju dodatno obrušava imajući u vidu da i u drugim sferama od kojih zavisi sloboda medijskog izražavanja takođe dominiraju muškarci (politici, ekonomiji, sigurnosnim snagama⁵ i sl.).

PRESEK STANJA, DRUŠTVENI I INSTITUCIONALNI KONTEKST

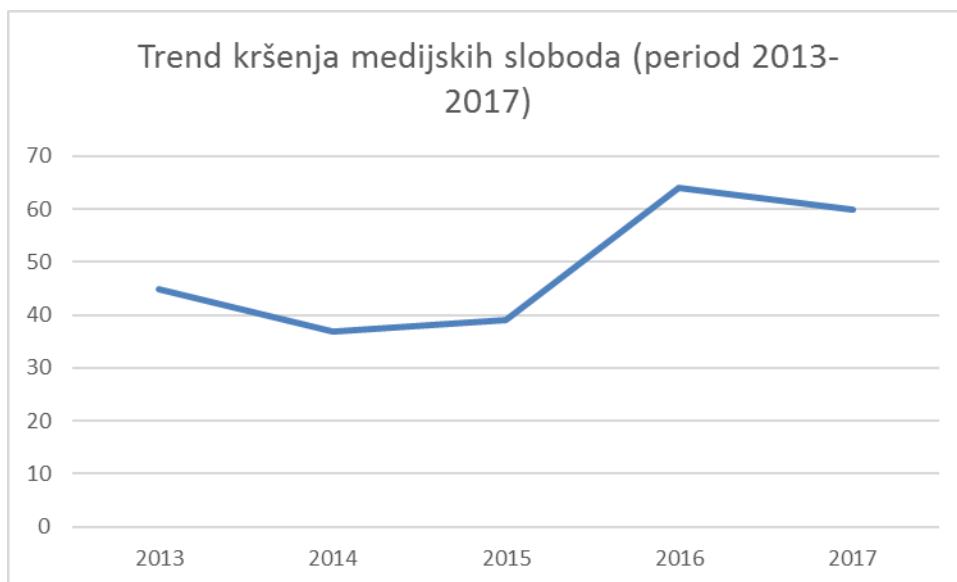
Kao što se često navodi, napadi na novinare/ke su jedan od glavnih indikatora slobode medija u jednom društvu. Preme Reporterima bez granica, BIH beleži konstantan pad u zadnjih nekoliko godina kada je reč o medijskim slobodama, iako po nekim stanovištima ima najliberalnije zakone u regiji. Ovo je posebno problematično budući da je poštovanje drugih prava i sloboda u velikoj meri uslovljeno medijskih slobodama. Kako žene u BiH i dalje predstavljaju ranjivu kategoriju stanovništva kroz koju se ukrštaju različiti oblici diskriminacije, ovakav negativan trend dodatno otežava položaj medijskih uposlenica.

I prema podacima kojima raspolaže Linija za pomoć novinarima koju vodi Udruženje/ Udruga BH novinari primetan je trend povećanja broja kršenja medijskih sloboda u zadnje dve godine (Grafikon br. 1).

³ <http://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/zene-na-samo-30-posto-rukovodeciah-pozicija-u-bh-medijima>

⁴ Npr. u Goraždu, Zenici, Bihaću, Kostajnici.

⁵ Tako npr. kada je reč o „policijskim snagama u Bosni i Hercegovini na državnom nivou, odnosno u Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine, 48,73% čine žene, dok kao rukovoditelji žene čine 26,47%. U Državnoj agenciji za istrage i zaštitu kao policijske agencije unutar Ministarstva sigurnosti zaposleno je 14% žena, a na mjestu rukovoditeljica je zaposleno svega 0,53%“. Senad Džanović, „Rodna dimenzija sigurnosti“ u D. Arsenijević, T. Flassenkamper (prir.): *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevski otvoreni centar i EUPM, Sarajevo, str. 30

Grafikon br. 1: Trend kršenja medijskih sloboda u periodu 2013-2017, na osnovu podataka Linije za pomoć novinarima (FMHL) Udruženja/ Udruga BH novinari

Nadležne institucije daju različite odgovore na ovaj problem, s obzirom da ne postoje institucionalni mehanizmi i predviđeni budžeti za monitoring, prijavljivanje i preduzimanje adekvatnih mera za zaštitu novinara/ki⁶. Zabeleženi su i slučajevi da su i same institucije tj. njihovi predstavnici generatori ovakvih napada u pojedinim slučajevima i da doprinose stvaranju nepovoljne klime u društvu za novinarsku profesiju (npr. zabeleženi slučajevi privođenja u policijsku stanicu⁷, sprečavanja i pretnje novinarima/kima prilikom izveštavanja⁸, podnošenje tužbi za klevetu protiv novinar/ki koji se bave temom pravosuđa od strane sudskih organa i tužilaštva⁹ i sl). Poseban je problem što institucije koje su nadležne za ravnopravnost polova- Agencija na nivou BiH i Gender Centri na entitetskom nivou verovatno zbog političkih i drugih uticaja na reaguju na slučajeve napada na novinarke. Takođe, ne postoje specijalne procedure koje se bave napadima na žene, uključujući i žene novinarke¹⁰ a što usložnjava njihov nepovoljan položaj.

U priručniku OSCE-a za sigurnost novinara se navodi da su novinari, urednici i vlasnici medija dužni da preduzimaju odgovarajuće mere zaštite i smanje rizike na najmanju moguću meru. No kao što je istaknuto na tim pozicijama dominiraju muškarci.

⁶ Rea Adilagić, *Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara (Bosna i Hercegovina)*, udruženje/Udruga BH novinari, Sarajevo, 2016, str. 22

⁷ Free Media Help Line (FMHL), 2013, slučaj 11

⁸ <http://bhnovinari.ba/bs/2017/09/23/protest-federalnoj-upravi-policije-zbog-prijetnji-novinarima-rse-tv-liberty/>

⁹ FMHL, 2016, slučaj 23

¹⁰ Rea Adilagić, isto, str. 24

Aktivistkinje bh. ženske civilne scene pri tom ističu da kad se žene i nađu na rukovodećim pozicijama u medijima, politički i drugi pritisci se dodatno pojačavaju. Tako je u Dragana Midžić direktorica i urednica na lokalnom Radio Kostajnica zbog političkih pritisaka i sukoba smenjena sa dužnosti bez obrazloženja¹¹. S druge strane, „Njihova delotvornost, međutim, presudno zavisi od toga da li države ispunjavaju svoje obaveze u zaštiti novinara i da li im omogućavaju da rade svoj posao.“¹². Kako su javni poslovi u BiH i dalje pretežno sfera muške moći, marginalizacija novinarki i rodni debalansi unutar profesije se tako dodatno pojačavaju. Ova veza pri tom nije linearna s obzirom na brojne pritiske na uređivačku politiku određenih medija a što je povezano sa širim društvenim kontekstom i podelom javne sfere duž etničkih, političkih i partijskih/partitokratskih šavova. Kao što je istakla jedna od aktivistkinja s kojom je obavljen razgovor,

„novinarke dijele sudbinu medija i novinarstva.., i to je već jedan dodatni stepen ugrožavanja sloboda“.

U izveštaju State Department-a o stanju ljudskih prava u BiH za 2016 godinu, pozivajući se na podatke Udruženja/ Udruge BH novinari navodi se da je procesuirano samo 15% slučajeva napada na novinare/ke¹³. Stoga se može reći da iako je nasilje nad medijskim uposlenicima/ama u porastu, nadležni organi i dalje sporo rešavaju ove slučajeve. Trend „zatvaranja“ predmeta i neprocesuiranja u nadležnim tužilaštvima (više od 70% slučajeva¹⁴) takođe ukazuje na pasivnost institucija.

Zbog loše prakse i povećanja trenda kršenja medijskih sloboda, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je sačinilo izveštaj o Medijskim slobodama u BiH koji je Vijeće ministara razmotrilo i usvojilo na 118. sjednici, održanoj 19.10.2017. To je naišlo i na pohvalu od strane Udruženja/Udruge BH novinari u smislu veće spremnosti institucija da se pozabave ovim problemom. No uprkos ovim malim pomacima u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, komisijama u parlamentima nema zadovoljavajuće javne reakcije institucija u slučajevima napada na novinare/ke¹⁵.

Kada je o pomenutom izveštaju reč dati su sumarni podaci, a poseban problem je što institucije ne vode posebnu evidenciju kada je reč o napadu na novinare/ke¹⁶. Kao uzrok se navodi da nadležni ne vode evidencije o napadima prema profesiji, a što je

¹¹ FMHL (Free Media Help Line), 2013, slučaj 15

¹² Office of the Representative on Freedom of the Media, Organization for Security and Co-operation in Europe, *OEBS Priručnik o bezbednosti novinara*, Vienna, 2012, Str. 27

¹³ <https://www.state.gov/documents/organization/265614.pdf>, str. 9

¹⁴ Isto

¹⁵ Rea Adilagić, isto, str. 23

¹⁶ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u Bosni i Hercegovini, *Izveštaj o slobodi govora i stanju medijskih sloboda u Bosni i Hercegovini*, Broj: 05-07-1-2634-10/17, Sarajevo, 20.10.2017, str. Sarajevo2,0 .1 0.2077g. odine, str. 13, 14

potvrđeno i u izveštaju Ombudsmena¹⁷. Takođe, ne vodi se i evidencija prema polu a što takođe otežava borbu protiv ovih negativnih društvenih pojava. S obzirom da veliki broj slučajeva napada na novinarke ima i rodnu dimenziju, time se uskraćuju i podaci o slučajevima kršenja Zakona o ravnopravnosti (s)polova kao i Zakona o zabrani diskriminacije.

Prema podacima koje je Ministarstvo za ljudska prava BiH dobilo od institucija u BiH jedino SIPA, MUP FBiH, MUP RS i Policija Distrikta Brčko raspolažu podacima koji se odnose na pritiske i zastrašivanja, a što bi trebala biti praksa i za ostale institucije kao što je tužilaštvo, sudstvo¹⁸... Tako je MUP FBiH zabeležio tokom 2015 tri prijave-pretnje novinarima putem društvenih mreža, a 2016 dve prijave - neovlašten pristup u zaštićeni sistem elektronske obrade podataka koji su koristili novinari. Zabeleženo je i ometanje rada portal tzv. Ddos napadima. MUP RS je 2015 zabeležio šest slučajeva-ugrožavanje sigurnosti novinara, grubo vređanje i fizičke napade, i pretnju preko mobilnog telefona¹⁹. No ni ovi podaci nisu kategorisani prema polu iako u članu 12/ deo jedanesti *Zakona o ravnopravnosti (s)polova* stoji:

1) Svi statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim nivoima, javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim preduzećima i ostalim subjektima *moraju biti prikazani po spolu* (kurziv Z. P. M.).

(2) Statistički podaci i informacije, koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju, u skladu sa stavom (1) ovog člana, moraju biti sastavni dio statističke evidencije i dostupni javnosti.

No, navedena evidencija ne samo da se ne vodi prema polu već daje manje podataka o napadima na novinare/ke u odnosu na podatke kojima raspolaže Linija za pomoć novinarima koju redovno vodi Udruženje/Udruga BH novinari na osnovu zaprimljenih žalbi. Kao problem se često navodi da napadi na novinare/ke po krivičnom zakonu nisu posebno krivično delo a što otežava ne samo njihovo adekvatno tretiranje od strane nadležnih već i vođenje statističke i druge evidencije, uključujući i rodni aspekt.

Ono što je takođe zabrinjavajuće je da su u izveštajima u seni o stanju prava žena u BiH (tzv. *CEDAW* report) a u kojima se tretira i položaj žena u sferi rada i zapošljavanja, politici, porodici, o zastupljenosti nasilju nad ženama novinarke faktički nevidljive. Iako ovi izveštaji koje rade ženske nevladine organizacije teže da budu sumarni, s obzirom na značaj medija kao posrednika između političara i građanstva i na trend feminizacije

¹⁷ Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine (2017): Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, str. 10

¹⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u Bosni i Hercegovini, str. 14

¹⁹ Isto, str. 13

novinarske profesije svakako bi trebalo da adresiraju i ovaj aspekt. Ženske organizacije se u svojim dokumentima i izveštajima često pozivaju na zakone i na dužnost medija da promovišu rodnu ravnopravnost, bez dovoljne refleksije uslova u kojem novinari/ke rade što ne znači da ih nisu svesne. Naime, „ženske teme“ su kako ističu i dalje na marginama medijskog izveštavanja a što je povezano sa uređivačkom politikom u kojoj su novinarke marginalizovane i širim društvenim kontekstom. Nekada se oglase *ad hoc* u slučaju napada i ugrožavanja rada novinarki, mada se i to uglavnom prepušta novinarskim udruženjima. Kao što je istakla jedna od aktivistkinja sa kojom je obavljen razgovor na ovu temu:

„Reagujemo, ali po mom mišljenju, nedovoljno i nemamo uvijek strategijski osmišljen pristup...“.

Takođe novinarke se u ponekim slučajevima obraćaju ženskim udruženjima ali im kako ističu aktivistkinje oni nisu prva adresa, već prvi apel za zaštitu ide medijskoj kući i strukovnom udruženju. S tim u vezi bi se trebalo raditi na jačem povezivanju novinarki i ženskih organizacija civilnog društva u cilju efikasnije zaštite i osnaživanja, s obzirom da i ženske organizacije kroz različite projektne aktivnosti nude informacije o zaštiti i pravnu pomoć²⁰. Jedna od aktivistkinja je kao poseban problem istakla što mediji ne objavljuju njihova reagovanja i saopštenja nakon napada na novinarke čime se stvara privid u javnosti da su ženske organizacije letargične, a što ne odgovara pravom stanju stvari.

VRSTE NAPADA

I. Politički pritisci i napadi

Političari i politički dužnosnici su jedan od glavnih vinovnika napada na novinare/ke i ugrožavanja medijskih sloboda (Grafikon br. 4). Time se stvara i nepovoljna atmosfera da je takvo ponašanje dozvoljeno a i politički profitabilno. Prilikom izrade izveštaja o položaju i slučajevima pretnji novinarima, iz Institucije ombudsmena su uputili upitnik svim strankama i koalicijama zastupljenim u Parlamentu BiH, a odgovor je stigao samo iz SDS-a i HDZ-a. Sama činjenica da nije odgovorilo čak jedanaest političkih subjekata²¹ je takođe indikator loše političke klime za rad medija i nebrige za stanje medijskih sloboda.

²⁰ <http://zenskamreza.ba/zastita-zena-od-polnerodne-diskriminacije-od-zakona-do-stvarne-ravnopravnosti/>

²¹ Institucija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine *Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini*, Banja Luka, 2017, str. 33

Politički pritisci se manifestuju na različite načine- javnim prozivanjem rada određenih medija, korištenjem političkog uticaja i veza za sprečavanje oglašavanja u određenim medijima, gašenjem portala, donošenjem spornih zakona²², verbalnim pretnjama i pritiscima. Takođe, pretpostavlja se da hakerski napadi na određene portale imaju političku konotaciju s obzirom da su najviše izloženi portali koji na kritički i analitički način pišu o političkim procesima u društvu. Brojni politički pritisci dovode i do pojave autocenzure a što vodi narušavanju javnog ugleda novinarske profesije i šteti političkoj kulturi društva.

Kao što se navodi u pomenutom izveštaju *State Department*-a, politički lideri su skloni da svaku novinarsku kritiku za svoj rad proglase govorom mržnje ili nacionalnom izdajom²³. Tako je marta 2013 na web stranici SNSD –a objavljena lista nepodobnih novinara, medija i nevladinih organizacija koji se etiketiraju kao strani plaćenici i rušioci ustavnog poretka i opstojnosti Republike Srpske²⁴.

Udruženje/ Udruga BH novinara je februara 2013. izdalo saopštenje da u kom je izražena zabrinutost zbog činjenice da „Milorad Dodik sustvano od 2007. verbalno napada i prijeti novinarima/kama Federalne TV, BHRT, ATV, Oslobođenja, TV BN, agencije Beta“... Milorad Dodik je inače posebno sklon da verbalno napada novinarke, na izrazito šovinistički i mizogen način, posebno kada se postavljaju i pokreću pitanja koja su od interesa javnosti a tiču se delovanja ovog političara. Tako je nakon što je TV BN objavila informacije o imovini koju Dodik ima u RS i u susednoj Srbiji usledio napad na urednicu BN televizije Suzanu Rađen Todorović²⁵. U verbalnim napadima na novinarke predsednik RS-a se često služi taktikom prozivanja medijske kuće za koju novinarke radi, isticanjem njene nacionalne pripadnosti s podsvesnim ciljem prikrivanja mizoginije i samopotvrđivanja sebe kao subjekta muške političke moći. Nakon verbalnog napada na novinarke N1 i to na novogodišnjem prijemu u Palati Predsjednika RS, nazvavši i nju i medijsku kuću u kojoj radi „neprijateljskom“, Upravni odbor Udruženje/Udruga BH novinara je 26. decembra 2016. istaklo u svom saopštenju da je „posebno zabrinjavajuća činjenica da su najčešće mete napada Milorada Dodika novinarke, koje su u posljednjih desetak godina 17 puta bile žrtve predsjednikovih uvreda, šikaniranja i uznemiravanja, samo zbog toga što su novinarke“.

U periodu od 2013-2017, presek političkih pritisaka, pretnji i verbalnih napada prema polu prikazan na grafikonu br. 2. Pri tome treba naglasiti da neki slučajevi imaju oblik političkog pritiska, neki pritisaka praćenih verbalnim napadima i pretnjama, a neki

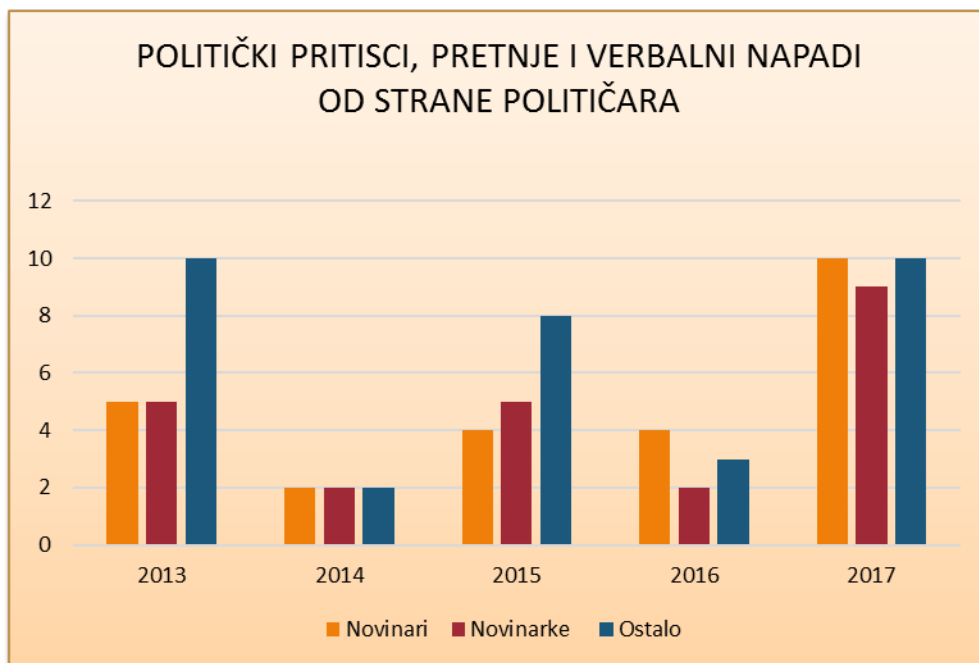
²² Februara 2015. godine Narodna skupština Republike Srpske usvojila sporni Zakon javnom redu i miru, kojim se propisuju prekršaji narušavanja javnog reda i mira I prekršajne sankcije. Javni prostor je pri tome definisan preširoko, i proširen i na internet.

²³ <https://www.state.gov/documents/organization/265614.pdf>, str. 10

²⁴ FMHL, 2013, slučaj 14

²⁵ FMHL, 2013, slučaj 5

„samo“ verbalnih napada. Imajući u vidu da je reč o „tankoj liniji“ i radi preglednosti oni su dati sumarno²⁶ (Grafikon br. 2).

Grafikon br. 2: Politički pritisci, pretnje i verbalni napadi prema polu, na osnovu podataka Linije za pomoć novinarima (FMHL) Udruženja/ Udruge BH novinari

Verbalni napadi, pritisci i uvrede upućeni novinarkama imaju često manje ili više mizogeni karakter i po rečima Ljiljane Zurovac, izvršne direktorice Vijeća za štampu BiH predstavljaju pravu 'poslasticu' za neke političare i javne službenike. O tome govori i činjenica da faktički nema zabeleženih slučajeva da su političarke vršile pritiske i upućivale pretnje i verbalno napadale medijske uposlenike/ce. Kao što je istakla jedna od intervjuisanih aktivistkinja:

„Rodna dimenzija se ogleda u sadržaju uvrede koji se razlikuje kada su uvrede upućene muškarcu novinaru, odnosno ženi, jer će uvrede ženi imati i sadržaje koji su vezani za njen pol, dakle ona će biti vrijeđana i kao žena i kao osoba koja obavlja posao. Verbalni napad na novinarku uključuje će, naprimjer izgled ili dob ili aluziju na ljubavnu vezu, detalj iz privatnog života, što nije slučaj kod napada na muškarce...“

Političarima pri tom često i ne smeta što poruke koju šalju novinarkama nemaju ni makar kvazi-logičko objašnjenje. No logika nije ni potrebna budući da je nasilje, kao što je istakla Hana Arent, uključujući i verbalno nešto „mutavo“ i neargumentovano. Ono ne

²⁶ Pritisci, pretnje i verbalni napadi kojim raspolaže Linija za pomoć novinarima a koji nisu upućeni od strane političara i nemaju političku konotaciju nisu obuhvaćeni u grafikonu.

dozvoljava nikakvu komunikaciju s tzv. „objektom“ prema kom je usmereno²⁷. Takav jedan slučaj je FB status Samira Kaplana koji je jula 2016. prozvao generalnu sekretarku Udruženja/Udruge BH novinari Borku Rudić nakon neuspelog puča u Turskoj da je sledbenica pokreta Gulen. Nakon toga je usledila hajka i brojni verbalni napadi na Borku Rudić. Kao što se navodi u saopštenju udruženja: "Nakon izljeva mržnje na Facebooku i iznošenja neargumentiranih optužbi da je 'lobista Gulenovog pokreta' i osoba koja 'brani četnike', Borka Rudić je verbalno napadnuta u Sarajevu...što se može smatrati direktnom posljedicom hajke koju je pokrenuo Salmir Kaplan"²⁸. Imajući u vidu da je reč o govoru mržnje koje je upućen pojedini koji radi i zastupa udruženje koje se između ostalog bavi i zaštitom prava i medijskih sloboda, učinak ovakvog istupa jednog političara je time i dalekosežniji.

Kao što se vidi iz prethodnog grafikona, 2017. predstavlja svojevrsnu kulminaciju kada je reč o političkim pritiscima, napadima i uvredama na račun medija i medijskih uposlenika/ca. Napadi na novinarke nemaju uvek jasno izraženu rodnu konotaciju već su više povezani sa politikom određene medijske kuće i načinom njenog rada i tretiranja političkih pitanja. Kako se ističe u nezavisnoj novinskoj agenciji BIRN, političke stranke u BiH su podelile javnu sferu i uticaj na medije, protežirajući jedne a diskvalifikujući druge. To su takođe kao najveći problem istakle i intervjuisane aktivistkinje. Napadi na novinarke su stoga smešteni u kontekst napada na politiku određene medijske kuće, s tim što im se dodaje rodni aspekt kao „začin“ ali i u svrhu prikrivanja pravog motiva napada. Partitokratski kontekst se jasno ogleda npr. u slučajevima verbalnih napada ministra sigurnosti Dragana Mektića na novinarke RTRS-a i „Glasa Srpske“ na konferenciji za medije oktobra 2015. u Banja Luci²⁹. A na najdrastičniji način u brojnim napadima Milorada Dodika na novinarke koje dolaze iz medijskih kuća koje nisu pod kontrolom njegovog „lika i dela“. Na taj način i u kontekstu etnički i partitokratski podeljene javnosti, dolazi do ukrštanja različitih oblika diskriminacije na osnovu etničke, teritorijalne, rodne i drugih pripadnosti.

Slučaj verbalnog napada od strane predsednika Narodne skupštine Republike Srpske na dopisnicu *Oslobođenja* u Banja Luci Gordanu Katavu prilikom kojeg je verbalno napadnut i novinar *Dnevnog Avaza* je primer napada kroz koji se ukrštaju političke, entitetske i druge podele i oblici netolerancije u bh. društvu. S druge strane, predsednik Republike Srpske Milorad Dodik je marta 2015. istu novinarku napao i

²⁷ Svjetlana Nedimović, *Govor nasilja i društveno isključivanje*, preuzeto sa:

<http://www.media.ba/bs/medijska-politika-regulativa-teme-i-resursi/govor-nasilja-i-drustveno-iskljucivanje>

²⁸ <http://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/napad-i-hajka-na-borku-rudic-i-clanove-bh-novinara-nakon-optuzbi-salmira>

²⁹ <http://bhnovinari.ba/bs/2015/10/13/protest-zbog-verbalnih-napada-na-novinarke-rtrs-a-i-glasa-srpskeq/>

izvređao na izrazito šovinistički i mizogen način³⁰. S tim u vezi, Udruženje BH novinari je izdalo saopštenje u kom između ostalog stoji: „Govoreći muški vulgarno i rasistički o novinarkinom izgedu, nacionalnoj pripadnosti i mediju za koji radi, predsjednik RS i SNSD –a je brutalno prekršio pravo Gordane Katane na slobodan i dostojanstven novinarski rad, javno pljunuo na njenu nacionalna i ženska ljudska prava i pri tom se pohvalio kako ima diskriminatorski odnos prema Oslobođenju, čije je čitanje u javnim institucijama lično zabranio...“³¹. Na vulgaran i muško šovinistički način koristeći reči „lažljivica“, „šta ćeš ti ovde“ Dodik je 2012. napao i novinarku Bete Ljiljanju Kovačević, a na sličan način je „komunicirao“ i sa novinarkom BN televizije Ljiljanom Faladžić nakon posete Semberiji 2014. u vreme katastrofalnih poplava. Najpre verbalno a potom i fizički, udarajući šakom po mikrofону koji je držala u ruci i naguravanjem sa vlastitim obezbeđenjem da bi sprečio snimanje izjave^{32, 33}. Ovakvi i slični primeri verbalne i neverbalne komunikacije šalju poruku da je politika „muški“ posao koji žene ne samo da ne trebaju da obavljaju već nemaju prava ni da postavljaju ikakva pitanja. Politički pritisak na novinarke se tako ogleda i u sprečavanju davanja informacija mizogenim uvredama, ukidanjem akreditacija, skidanjem s mailing liste...³⁴.

Kao što je istakla Ljiljana Zurovac, izvršna direktorica Vijeća za štampu u BiH:

„Kada novinarka postavi provokativno pitanje ili ga bar ta osoba kojoj je postavljeno pitanje smatra provokativnim – javne osobe nastoje izbjeći odgovor i posežu primitivnim metodama verbalnih napada, koje govore o dubokom ženomrstvu ili mizoginiji, kako se to sada usvojenim rječnikom kaže, nastojeći da novinarku, kao ženu, najprije poniže, da joj poništi samopoštivanje i sigurnost u ono što radi. Cilj je da joj se poremeti ravnoteža i da se ona disbalansira u onome što mora biti kao novinarka: čvrsta i odlučna, te da se usudi pitati pitanja od javnog interesa. Mi smo imali drastične slučajeve ponižavanja novinarki na taj način i krajnje je zabrinjavajuće što postaje praksa. Riječ je o nečemu zbog čega sva medijska zajednica treba reagovati. Znači, pored toga što imamo političke i ekonomske pritiske generalno na medije, mi sada imamo „novitet“ - uskraćivanje informacija na prilično izopačen način kroz napade na novinarke koje traže informaciju...“³⁵

Kada je reč o političkim pritiscima i bahatosti 2015. će ostati upamćena i po upadu gradonačelnika Bihaća Emdžada Galijaševića u prostorije ITC Bihać. Vidno nezadovoljan i ljut zbog načina na koji je novinarka Aida Štilić izveštavala o izgradnji

³⁰ FMHL, 2015., slučaj 13

³¹ <http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/bh-novinari-protest-povodom-napada-na-gordanu-katanu>

³² <http://bhnovinari.ba/bs/2014/05/19/protest-miloradu-dodik-u-radi-ponaanja-prema-ljiljani-faladi/>

³³ Snimak dostupan na: <https://www.youtube.com/watch?v=bvqj2rjJsKo>

³⁴ FMHL, 2017, slučaj 4

³⁵ <http://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/ljiljana-zurovac-napadi-na-novinarke-postali-su-posebna-poslastica>

mini hidrocentrala na Uni, gradonačelnik je novinarki uputio niz verbalnih pretnji i najava kako će „poduzeti mjere“. S tim u vezi, Upravni odbor Udruženja/Udruga BH novinari i Linija za pomoć novinarima su osudili ovakav čin i izdali saopštenje u kojem između ostalog stoji: „Nedopustivo je da gradonačelnik Galijašević, kao kakav razbojnik, upada u redakciju jednog medija, te da lično nezadovoljstvo izvještajima rješava verbalnim obračunom i zastrašivanjem novinarkе, umjesto da koristi dopuštena i legitimna sredstva - pošalje demant ili pismo glavnom uredniku...“³⁶

Slične poruke i načini komunikacije tokom 2017. su se mogli videti i u javnim istupima gradonačelnika Zenice Fuada Kasumovića kada je brutalno izvređao novinarku FTV-a Gordanu Ristović- Musliju koja mu je tražila izjavu nakon zasedanja Gradskog Vijeća u Zenici. Vrhunac mizoginije od strane političara i javnih službenika predstavlja Facebook status sekretara Predsjedništva BiH, na kojem je novinarkе Sanelu Prašković Gadžo i Arijanu Saračević Helać nazvao „polovnjačama“, iznevši pri tom i niz uvreda na njihov izgled.

Izvor: *Oslobođenje*, 3. decembar 2017,

³⁶ <http://avaz.ba/vijesti/187151/osuden- napad-gradonacelnika-bihaca-galijasevica-na-novinarku-ftv-aidu-stilic>

<https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/sanela-prasovic-pisala-predsjednistvu-bih-visoki-drzavni-sluzbenik-dzenan-selimbegovic-pljuje-po-zenama>

Jedno istraživanje BH novinara u saradnji sa nemačkom fondacijom Friedrich Ebert Stiftung je dalo frapantne podatke po kojima je svaki četvrti ispitanik iz RS-a napade na novinare/ke smatrao opravdanim! Iako je teško dati bilo kakvo logično objašnjenje za takve stavove, izvesno je da im doprinose politički pritisci na medije i medijske uposlenike/ce a koji dovode do urušavanja političke i druge klime za profesionalno i odgovorno bavljenje novinarskim poslom. Takođe, nereagovanje nadležnih institucija na bahato ponašanje i načine komuniciranja određenih političara sa medijima i javnošću doprinose stvaranju klime da su novinari i novinarka osobe koje ne samo da izazivaju već i zaslužuju takvo ponašanje³⁷. S rodnog aspekta je posebno problematično nereagovanje Agencije za ravnopravnost (s)polova i Gender centara na entitetskom nivou, a što implicitno ukazuje na politizaciju ovih značajnih institucija formiranih u svrhu unapređenja rodne ravnopravnosti u društvu i u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti (s)polova.

Imajući pri tom u vidu da je bh. društvo izrazito propatrijarhalno i tradicionalističko, s nametnutim definicijama javne i privatne sfere i rodnim ulogama u njima, seksistički i mizogeni ispadi pojedinih političara prema novinarkama predstavljaju samo vrh ledenog brega rodne neravnopravnosti. Pri tome se postavlja i pitanje, kao što je istakla novinarka Euroblica Željka Javorac koliko je tek pretnji koje su izgovorene, a nisu snimljene *i niko za njih ne zna*³⁸ (kurziv Z.P.M.). Intervjuisane aktivistkinje su apostrofirale da novinarka ređe prijavljuju ove slučajeve i zadržavaju ih u sferi privatnosti. Kao razlog se navodi nepostojanje podrške unutar medijske kuće u kojoj rade, šire medijske zajednice uključujući i kolegice novinarki i neadekvatna zaštitu nadležnih organa. Stoga je s feminističke pozicije uvek i ukazivano na problem dihotomije javno/privatno koja služi ne samo daljem onemoćavanju žena već i mimikriranjem njihovog nepovoljnog položaja u različitim sferama društva, uključujući i novinarsku profesiju.

II. Fizički napadi

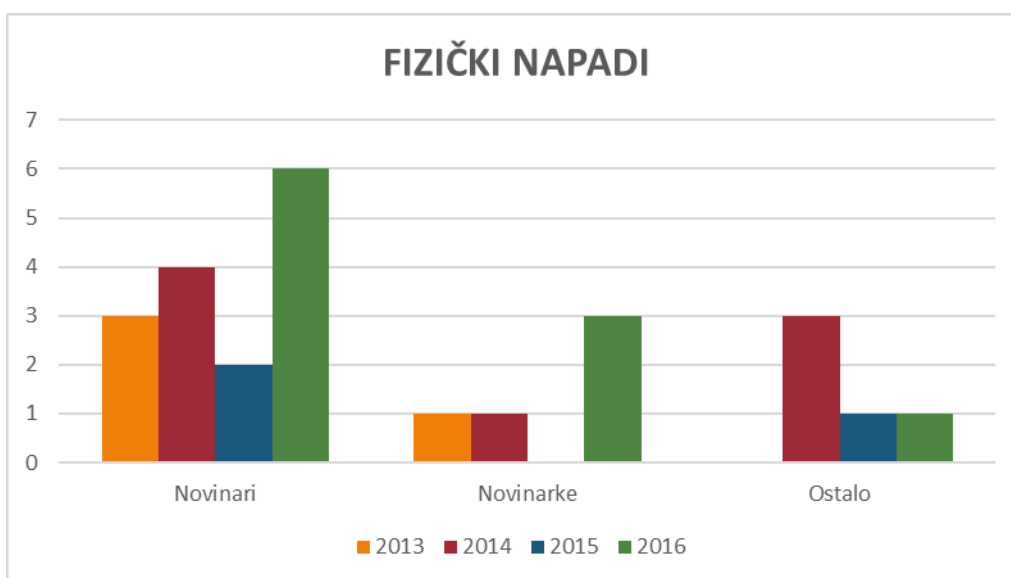
Podaci Linije za pomoć novinarima pokazuju da su verbalni napadi, pretnje i pritisci najčešći oblik napada na novinare/ke, s naznakom da je u zadnje dve godine (2016 i 2017) povećan broj fizičkih napada kao i pretnji smrću (Grafikon br. 3). Gledano prema polu, češći su fizički napadi na novinare nego na novinarka. Pri tome treba imati u vidu

³⁷ V. Saopštenje za javnost UO Udruženja/Udruga BH novinari, 19. maj 2014, <http://bhnovinari.ba/bs/2014/05/19/protest-miloradu-dodiku-radi-ponaanja-prema-ljiljani-faladi/>

³⁸ <http://ba.n1info.com/a107262/Vijesti/Vijesti/Napadi-na-novinare-u-BiH-Je-li-sutnja-znak-odobravanja.html>

da u kategoriju ostalo spadaju napadi na novinarske ekipe (npr. tokom demonstracija 2014³⁹) ali je u njima često bilo i novinarki. Tako je prilikom fizičkog napada na ekipu N1 na skupu Ravnogorskog pokreta u Višegradu marta 2016. a na kom su nošeni i fašistički simboli napadnuta i reporterka N1 Adisa Ibrahimović⁴⁰.

Na paradoksalan i uslovno rečeno perverznan način, manji broj fizičkih napada na novinarke potvrđuje i diskriminatorSKU tezu o novinaricama kao „slabijem“ polu, za koje su rezervisani verbalni a što ne znači manje benigni oblici napada, pretnji i pritisaka.

Grafikon br. 3: Fizički napadi na novinare/ke (FMHL), na osnovu podataka Linije za pomoć novinarima Udruženja/ Udruge BH novinari

Indikativno je da je u tzv. izbornim godinama (2014 i 2016) zabeleženo i najviše napada iako ovi nisu uvek imali političku konotaciju. To potvrđuje tezu o uticaju političke klime i ostrašćenosti na učestalost napada.

Iako su fizički napadi na novinarke ređi, ne proizlazi da ih treba ignorisati. Tako je 2016. čak zabeležen i slučaj fizičkog napada na novinarku od strane kolege novinara⁴¹, a svakako je zabrinjavajuće da slučaj fizičkog napada, koji je inače praćen i pretnjama i političkim pritiscima na Šteficu Galić, urednicu portala Tačno.net nisu dobili sudski epilog ni 2017, iako datiraju još iz 2012⁴².

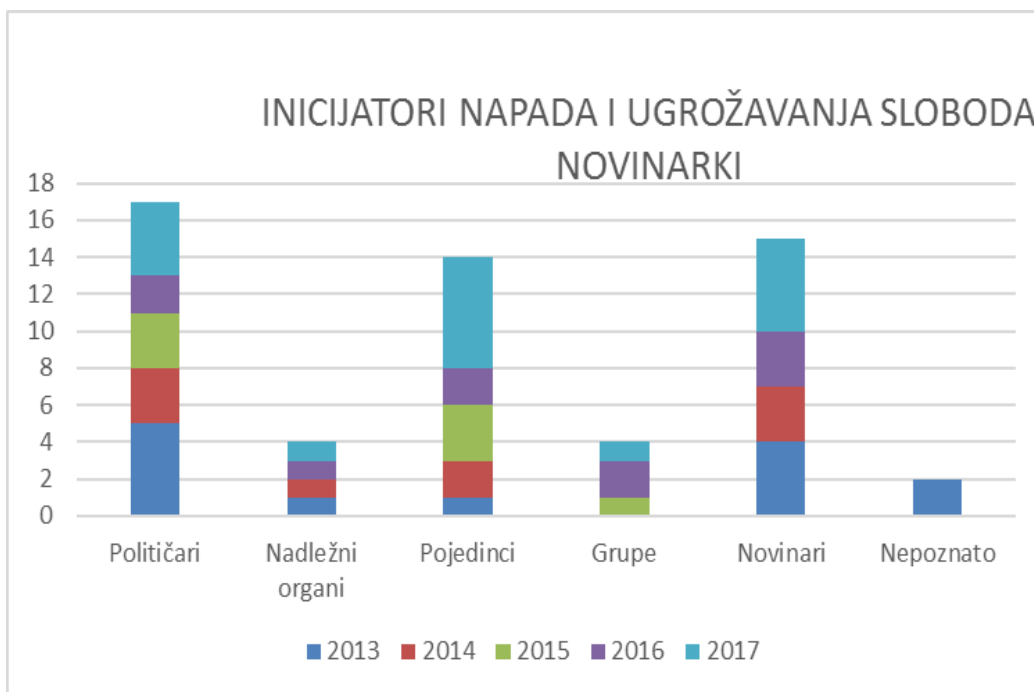
³⁹ FMHL, 2014, slučaj 8

⁴⁰ <http://bhnovinari.ba/bs/2016/03/14/osuda-napada-na-novinarske-ekipe-n1-i-ftv/>

⁴¹ FMHL, 2016, slučaj 14

⁴² FMHL, 2017, Slučajevi FMHL iz prethodnog perioda koji su još uvijek aktivni

Po rečima generalne sekretarke Udruženja/Udruga BIH novinara, novinare/ke napadaju gotovo svi- i političari i predstavnici nadležnih institucija, vlasnici medija, verski velikodostojnici, ali i kolege novinari⁴³. Pregled izvora napada na novinarku (pretnji, verbalnih i fizičkih napada) kao i političkih i pritisaka na radnom mestu u periodu od 2013-2017 je dat u sledećem grafikonu.

Grafikon br. 4: Inicijatori napada i ugrožavanja sloboda novinarki, na osnovu podataka Linije za pomoć novinarima (FMHL) Udruženja/ Udruga BH novinari

Kao što se iz navedenog grafikona vidi, glavni inicijatori napada i ugrožavanja sloboda novinarki su političari, potom kolege/nice što ukazuje na izražen mobing i cenzuru sa kojim se novinarku suočavaju na radnom mestu i zadacima, a potom pojedinci.

Kada je o pojedincima reč, zabeleženi su i slučajevi napada i uvreda poznatih pojedinaca koji imaju političke veze. Tako je npr. direktorica Kliničkog centra Univerziteta u Sarajevu na press konferenciji koju je organizovala ismevala ekavski izgovor novinarku Al Jezeere Balkans Nataše Kovačev koja joj je postavila sasvim legitimno pitanje o odlasku lekara iz sarajevskog Kliničkog centra⁴⁴. Time se na nemuš pa i bahat način, putem površnih i primitivnih uvreda novinarku pokušala sprečiti u obavljanju svog posla. Posebno je zabrinjavajuće da je bilo slučajeva da su pojedinci iz tzv. društveno uglednih

⁴³ <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/novinari-su-branitelji-ljudskih-prava-okoncati-nekaznjavanje-napada-na-njih/217546>

⁴⁴ FMHL, 2017, sl. 6

profesija napadali novinarke. Tako je advokat iz Doboja Siniša Đorđević verbalno napao novinarku ATV Božanu Živanović, iznevši pri tom niz primitivnih uvreda grubo zadirući u njenu privatnost⁴⁵. Upravni odbor Udruženja/Udruge BH novinari je s tim u vezi izdalo saopštenje u kojem između ostalog stoji: „Porazna je činjenica da neprimjerene kvalifikacije, personalne uvrede i omalovažavanje vrijednosti novinarske profesije dolaze od jednog advokata, koji bi temeljito trebao biti upoznat sa zakonskim okvirom za rad novinara u BiH i demokratskim standardima zaštite slobode izražavanja. Đorđević je ujedno i član najužeg rukovodstva Partije demokratskog progresa (PDP) u Doboju, što cijelom slučaju daje političku dimenziju⁴⁶.“

Ono što je posebno zabrinjavajuće je da su i predstavnici nadležnih institucija što direktno što indirektno umešani u ovakve napade. Indirektno, nesprečavanjem napada i fizičkog nasilja- kao što je bio slučaj na pomenutom skupu Ravnogorskog četničkog pokreta u Višegradu. Nadležne policijske jedinice tom prilikom ne samo da nisu preduzele adekvatne mere zaštite budući da se radilo o skupu visokog rizika niti su zaštitili novinare/ke kada u bili fizički napadnuti⁴⁷. Direktno, npr. u slučajevima privođenja u policijsku stanicu, verbalnim pretnjama od strane organa reda... Tako su septembra 2017. novinarki Radija Slobodna Evropa – TV Liberty (RSE) Mariji Arnautović i snimatelju iz iste kuće pripadnici policije uz pretnje batinama sprečili izveštavanje sa protesta demobilisanih boraca ispred Parlamenta Federacije⁴⁸. Drastičan primer ponašanja predstavnika institucija predstavlja slučaj pripadnika Oružanih snaga BiH Mirze Džidić iz Zenice koji je javno preko FB zatražio “silovanje” novinarke Lejle Čolak, te lično obećao “platiti” onima koji to urade⁴⁹. Iako se radi o krivičnom delu podstrekavanja (član 30 Krivičnog zakona BiH), sankcija se svela na dvogodišnju suspenziju mogućnosti napredovanja u službi.

III Napadi putem interneta

Napadi na novinarke putem interneta su poseban aspekt ugrožavanja medijskih sloboda i rodno zasnovanog nasilja i uznemiravanja. Razvoj informacijskih tehnologija je doveo do stvaranja novog, cyber prostora koji se s jedne stvare omogućuje dekonstrukciju rodnih identiteta i stereotipa i ženske e-topije⁵⁰. Tako se npr. inicijativa i I

⁴⁵ <http://bhnovinari.ba/bs/2013/12/03/javni-protest-sinii-oreviu-radi-verbalnog-napada-na-novinaraku-boanu-ivanovi/>

⁴⁶ Isto

⁴⁷ <http://bhnovinari.ba/bs/2016/03/14/osuda-napada-na-novinarske-ekipe-n1-i-ftv/>

⁴⁸ <http://bhnovinari.ba/bs/2017/09/23/protest-federalnoj-upravi-policije-zbog-prijetnji-novinarima-rse-tv-liberty/>

⁴⁹ <http://bhnovinari.ba/bs/2016/08/29/saopenje-povodom-prijetnji-silovanjem-novinarke-lejle-olak/>

⁵⁰ V. Ivana Dračo, „Feministička pobuna na mreži“ u A. Zaharijević (prir.): *Neko je rekao feminizam*, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Heinrich Böll, Fondacija CURE, Sarajevo, 2012, str. 302-332

JA SAM bila u situaciji seksualnog nasilja proširila i obuhvatila više od milion žena koje su oglasile kroz različite i kreativne forme preko društvenih mreža i sl. a što se pretvorilo i u svetsku kampanju raskrinkavanja seksualnih nasilnika⁵¹. S druge strane, internet sve više postaje prostor za različite oblike medijskih manipulacija (tzv. *fake news*), pritisaka, vebalnih napada i uznemiravanja uključujući i one zasnovane na rodu. Neka istraživanja pokazuju da se 25% slučajeva napada i uznemiravanja novinarki dešava na internetu i da su za neke novinarke postali svakodnevnica⁵². Kao što je istakla Dunja Mijatović, predstavnik OSCE-a za slobodu medija: „Novinarke koje su mete napada uglavnom izveštavaju o kriminalu, politici i osjetljivim temama u društvu“, te se na taj način žele ometati ili sprečiti u obavljanju svoje profesije. Indirektno im se šalje i poruka da se „trebaju“ baviti benignijim temama u skladu sa tradicionalnim rodnim ulogama.

I u već pomenutom izveštaju Ombudsmena između ostalog stoji da su novinarke češće izložene *online* napadima od strane novinara s ciljem sprečavanja objavljivanja određene informacije ili priče, s namerom seksualnog uznemiravanja ili druge vrste uznemiravanja na osnovu pola, ili čak *cyber bullying-a*⁵³. U brojnim slučajevima javnih napada na novinarke putem interneta primetno je odsustvo debate, demantija, diskusije o informacijama ili stavovima a izražen *online* progon neistomišljenika⁵⁴.

Poseban problem je što Facebook, Youtube, Twitter ne promovišu na adekvatan način rodnu ravnopravnost, ne tretiraju na ozbiljan način širenje nasilja nad ženama preko svojih platformi...⁵⁵. Iako su izgrađeni neki mehanizmi zaštite i uspostavljena saradnja sa sigurnosnim službama i organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava sa kojima se konsultira u pitanjima vezanim za online sigurnost⁵⁶, svakako je potrebno unaprediti mehanizme zaštite, objavljivati statistike o slučajevima cyber nasilja, osigurati redovnu obuku za osoblje koje je odgovorno za moderiranje slučajeva koja se tiču ljudskih prava i sl. Posebno je značajno kada je o rodnom aspektu reč, „uspostaviti mehanizme za veće učešće žena koje su preživjele nasilje u procesu prijavljivanja, kako bi se osobama koje prijavljuju dala veća prilika da detaljnije objasne razloge njihove pritužbe i utjecaj koji je uvredljivi sadržaj ili nasilno ponašanje imalo na njih“⁵⁷. U Bosni i Hercegovini, nadležni ovakve slučajeve često ignorišu jer navodno ne postoji poseban zakon, ali se oni mogu

⁵¹ Lepa Mladenović, „#MeToo- Ženska solidarnost protiv seksualnog nasilja“, dostupno na: <http://zenskamreza.ba/metoo-zenska-solidarnost-protiv-seksualnog-nasilja/>

⁵² <http://media.ba/bs/vijesti-i-dogadaji-vijesti/novinarke-izlozene-sve-ucestalijim-online-prijetnjama>

⁵³ Instrukcija ombudsmena/ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini, Banja Luka, 2017, str. 59

⁵⁴ Isto, str. 50

⁵⁵ <http://media.ba/bs/preporuka/izvjestaj-zenska-prava-i-sigurnost-na-internetu>

⁵⁶ One World Platform, Association for Progressive Communications, *Zaustavit nasilje. Ženska prava i sigurnost na internetu*, 2015, str. 29

⁵⁷ Isto

podvesti pod klevetu, rodno zasnovano nasilje ili pretnje a što je tretirano u našim krivičnim zakonima⁵⁸.

Kao što je već istaknuto, političari u BiH koriste FB statute i za napade na medijske uposlenike/ce. Napadi na novinarke su često više ili manje seksistički i mizogeni s ciljem prikupljanja jeftinih političkih poena i privlačenja pažnje (pomenuti primeri Samira Kaplana, sekretara Predsjedništva Dženana Selimbegovića). Činjenica da neki sporni statusi uopšte nisu uklonjeni ukazuje na problem u sprečavanju ovakvih slučajeva, čiji se vinovnici često kriju iza slobode govora. Pretnje koje novinarke primaju preko FB, pa čak i pretnje smrću, i kad se prijave u MUP-u i upute dalje na razmatranje u tužilaštvo ono često zatvara takve predmete. Pri tome se često navodi u tužilaštvima da to nije krivično delo jer ne postoji poseban zakon⁵⁹. No, kao što je istaknuto postoje zakonski mehanizmi da se oni procesuiraju npr. kao kleveta, pretnja, rodno zasnovano nasilje i sl.

Pretnja koju je novinarka 2017. zaprimila putem društvenih mreža „odgovaraćeš pred Bogom šejtane ženski“⁶⁰ ukazuju na već pomenuto prelamanje etničke, religijske i rodne diskriminacije u kontekstu bh. društva. Zabeleženi su i slučajevi poziva na linč, silovanje i sl. kako preko slanja poruka putem messenger-a ali i preko facebook stranica i profila. Novinarke koje adresiraju bitna politička pitanjima ili iznose vlastite stavove o osetljivim temama (npr. u slučaju iznošenja ličnog stava o nošenju hidžaba) često nailaze na salvu pretnji, huškanja, govora mržnje u kojima se poziva na počinjavanje krivičnih dela protiv njih a što je takođe krivično delo. Umesto polemike, sučeljavanja mišljenja i sl. na taj način se dodatno radikalizuje i kontaminira javni prostor zloupotrebom slobode govora putem interneta⁶¹. Nereagovanje institucija proizvodi stalni strah kod novinarki i po mišljenju aktivistkinja jedan od najdrastičnijih primera je pomenuti slučaj novinarka Lejle Čolak koja je nakon brojnih pretnji napustila Bosnu i Hercegovinu⁶².

Kada je o online medijima reč, poseban problem bh. društva je što ne postoji centralni registar online medija i portala, i što je vlasništvo nad online medijima daleko više netransparentnije i podložnije političkim zloupotrebama⁶³. Aktivistkinje sa kojima je obavljen razgovor su apostrifale na problem da je zbog nedovoljne regulisanosti cyber

⁵⁸ Isto, str. 25

⁵⁹ FMHL, 2017, slučaj. 26

⁶⁰ FMHL, 2017, slučaj, 20

⁶¹ <http://bhnovinari.ba/bs/2016/08/29/saopenje-povodom-prijetnji-silovanjem-novinarke-lejle-olak/>

⁶² <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:631743-Zbog-javnog-linca-bosanska-novinarica-napusta-zemlju-Zbogom-zohari-i-licemeri>

⁶³ Inicijativa za monitoring evropskih integracija Bosne i Hercegovine, *Human Rights Paper, Paper 23, Alternativni izvještaj za BIH 2016*, Sarajevo, str. 38

prostora i nekapacitarnosti institucija da se ovim bave, internet postao novi prostor za napade na novinare/ke i medijske kuće. Kao što je istakla jedna aktivistkinja:

„Iako na prvi pogled to djeluje manje opasno, to nije istina. Kada su napadi na novinarke javni, oni se mogu kontrolisati i javno osuditi jer su vidljivi i animiraju javnost. Napadi putem interneta su podmukli i opasni jer žrtva napada često ne zna ko je napada niti može da dođe do adrese napadača, čime se njen osjećaj nebezbednosti povećava i može proizvesti ozbiljnu traumu...“

ZAKLJUČNI OSVRT

Bosna i Hercegovina beleži trend pada medijskih sloboda u zadnjih nekoliko godina, a što se između ostalog meri i brojem napada na novinare/ke, uvreda, pretnji i pritisaka. Institucije nemaju izgrađene mehanizme da reše ovaj problem, nedovoljno se oglašavaju po ovom pitanju- uključujući i institucije koje su formirane s ciljem promocije i obezbeđivanja rodne ravnopravnosti, retko osuđuju ovakve slučajeve a zabeleženi su i primeri da su i sami direktno ili indirektno generatori ugrožavanja rada medijskih uposlenika/ca. Veliki broj nerešenih i zatvorenih slučajeva takođe ukazuju na klimu nesigurnosti u kojoj rade medijski uposlenici/e. Zabrinjavajuće je da se ne vode evidencije o napadima i drugim oblicima ugrožavanja novinar/ki, i jedini pouzdan izvor je Linija za pomoć novinarima koju vodi Udruženje/Udruga BH novinara. Institucije ne vode ni evidencije prema polu iako su dužne prema zakonskoj regulativi, što onemogućava sistematičniju analizu kada je o rodnoj dimenziji reč.

Odgovornost se često prebacuje s jednog na druge aktere i u začaranom krugu političkog uticaja na medije, netransparentnog vlasništva, krize tradicionalnih medija, nekontrolisanog *boom*-a online medija i nepostojanje registara, finansijske nesigurnosti i sl. novinarska profesija postaje sve više ugrožena a što se ponekad dovodi i u vezu sa feminizacijom novinarske profesije. Stoga se kao opravdano postavlja i pitanje o broju nezabeleženih napada s obzirom na strah od odmazde koja se kod novinarki percipira kao viša, a čime se pojačava patrijarhalna dihotomija javno-privatno. Pomenuta Linija za pomoć novinarima vodi evidenciju o zaprimljenim slučajevima a što je indikator da je napada i drugih oblika ugrožavanja medijskih sloboda daleko više. Uprkos navedenoj feminizaciji novinarske profesije, žena je daleko manje na uredničkim i sl. pozicijama a što ih izlaže pritiscima i unutar medijskih kuća i onemoćava da prijavljuju napade. No, čak i kad su na rukovodećim pozicijama (najviše na radiju) to ih dodatno izlaže pritiscima, o čemu svedoče prijave urednica lokalnih i kantonalnih radio stanica a koji su stranački i politički motivisani (slučajevi u Goraždu, Zenici, Bihaću, Kostajnici...) ⁶⁴. Na žalost,

⁶⁴ FMHL, 2013, sl. 15, 18, 30; FMHL, 2017, slučaj. 59

zabeleženi su slučajevi radnih sporova tj. mobinga koje su žene ne rukovodećim pozicijama u medijima vršile nad novinarima i u velikom broju slučajeva nad novinarkama⁶⁵. Na taj način neke žene kada su na pozicijama moći unutar medija reprodukuju patrijarhalne vrednosti i odnose nejednakosti. Time se i pitanje osnaživanja i zaštite novinarki dodatno komplikuje u društvenom kontekstu koji je po žene generalno daleko nepovoljniji i zasićen različitim oblicima mizoginije.

U etnički, entitetski i partijski podeljenoj javnoj sferi, kroz napade se ukrštaju različite dimenzije i oblici diskriminacije na osnovu tzv. zabranjenih karakteristika, kao što su nacionalna, verska i druge pripadnosti uključujući i pol/rod. Novinarke su često izložene napadima zbog medijske kuće u kojoj rade, i ovi napadi se potom pojačavaju i “začinjavaju” rodnim aluzijama, uvredama i pretnjama koje često imaju oblik bahatog seksizma. Takvu jednu taktiku često koriste političari s ciljem prikrivanja pravog razloga napada i prikupljanja jeftinih političkih poena i pažnje. Posebno su izložene napadima novinarke koje se bave “osetljivim” temama- kriminalu, korupciji i političkim spregama čime se pokušavaju sprečiti u obavljanju svog posla⁶⁶. Pažnja javnosti se pri tom često manipulatorski skreće kroz mehanizam banalnog seksizma s esencijalnih problema.

Novinarke su manje izložene fizičkim napadima od novinara ali je uočen trend porasta *online* pretnji i napada koji su utoliko opasniji što često nisu javni i što ostavljaju različite psihološke posledice i traume. Takođe neregulisanost cyber prostora i nekapacitetnost institucija da pruže adekvatne mere za zaštitu utiču na porast trenda ovakvih napada, iako je po bh. zakonima podstrekivanje na krivično delo (slučajevi pozivanja na silovanje, ubistvo i zločine protiv života i tela) krivično delo. Društvene mreže su postale “zahvalan” prostor za širenje mizogenih i seksističkih poruka i uvreda novinarkama putem FB stranica i profila i ne podležu sankcijama osim u najboljem slučaju moralnoj osudi od strane strukovnih udruženja, pojedinaca/ki i sl. Takođe je simptomatično da ženske organizacije civilnog društva reaguju više *ad hoc* na slučajeve ugrožavanja rada novinarki⁶⁷ s obzirom da u svom radu obuhvataju široki dijapazon pitanja i problema. Najčešće u formi saopštenja za javnost no kao što ističu problem je što mediji ovakva saopštenja iako su usmerena na javnosti i ne prenose. Čak ni mediji u kojima su žene na uredničkim pozicijama i za koje se smatra da nisu pod kontrolom političara.

⁶⁵ FMHL, 2013, slučaj 19; FMHL, 2016, slučaj 5; FMHL, 2017, sl. 22, 27, 31, 54

⁶⁶ Slučaj pretnji i javnih poziva na linč novinarki magazina *Mreža* koje su izveštavale o slučajevima izbegavanja poreza i nameštanja utakmica od strane BH fudbalskog saveza. FMHL, 2016, slučaj 18.

⁶⁷ Primer reagovanje u formi saopštenja za javnost nakon, kako se navodi govora mržnje i mizoginije prema novinarkama Saneli Prašović Gadžo i Arijani Saračević Helač, dostupno na: <http://zenskamreza.ba/ostro-osudujemo-govor-mrznje-i-izrazenu-mizoginiju-prema-novinarkama-saneli-prasovic-gadzo-i-arijani-saracevic-helac/>

Radi osnaživanja novinarki i važne uloge novinarske profesije u demokratizaciji društva neophodno je da ovom problemu priđu na strategijski način, uključujući i nadležne institucije kojima je u fokusu nadležnosti rodna ravnopravnost. Posebno što i mediji imaju bitnu ulogu u promociji rodne ravnopravnosti pa je potrebna uzajamna podrška i osnaživanje. S obzirom da su i druga prava i slobode uslovljeni medijskih slobodama potrebno je dalje jačati različite oblike saradnje s ciljem unapređivanja položaja bh. građana/ki.

Sadržaj ovog teksta je isključiva odgovornost autora i Udruženja/udruge BH novinari i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske Unije.

Biografija:

Doc. dr. sc. Zlatiborka Popov- Momčinović je profesorica političkih nauka i rukovoditeljica Katedre za novinarstvo i politikologiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Istočnom Sarajevu. Fokus njenog istraživačkog interesa je na rodu, civilnom društvu i aktivizmu, odnosu religije i politike, profesionalizmu medija i procesima pomirenja. Članica je Odbora za političke nauke pri Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, i Žalbene komisije Vijeća za štampu u BiH.